

श्री संत शुभराय महाराज

कलाकृतीसंग्रह

चित्रचिरान्तन

SHRI SANT SHUBHARAY MAHARAJ

PAINTINGS

CHITRACHIRANTAN

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ

MAHARASHTRA STATE BOARD FOR LITERATURE & CULTURE

सोलापूर येथील श्री शुभराय मठातील
पांडुरंगाची मूर्ती

The idol of Pandurang
at Shri Shubharay Math, Solapur

श्री संत शुभराय महाराज

कलाकृतीसंग्रह

चित्रचिरंतन

SHRI SANT SHUBHARAY MAHARAJ
PAINTINGS

CHITRACHIRANTAN

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ
MAHARASHTRA STATE BOARD FOR LITERATURE & CULTURE

मे १९८८ May 1988

संकल्पन

कलाधिकारी
संचालक, शासकीय मुद्रण, लेखन सामग्री
आणि ग्रंथागार, मुंबई ४०० ००४

Designed by

Art Executive
Director, Government Printing and Stationery
and Publications
Bombay 400 004

प्रकाशक

सचिव
महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ^१
मुंबई ४०० ०३२

Published by

Secretary
Maharashtra State Board for Literature
and Culture
Bombay 400 032

मुद्रण

व्यवस्थापक
शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय
मुंबई ४०० ००४

Printed by

The Manager
Government Central Press
Bombay 400 004

निवेदन

इ. स. १९५१ मध्ये मी सोलापूर येथे काही कामानिमित्त गेलो असता थोर कम्पड कवि कै. प्रा. डॉ. आर. बेंद्रे यांना भेटण्याचा योग आला. त्यांनी मला श्री शुभराय मठास भेट देऊन श्री शुभराय महाराजांचा चित्रांचा संग्रह पाहण्याचा सल्ला दिला. कविवर्य बेंद्रे यांच्या इच्छेनुसार मी मठ पाहण्यास गेलो. परंतु त्यावेळी मला हा संग्रह पाहता आला नाही.

पुढे १९८३ मध्ये मी जेव्हा सोलापूरला गेलो तेव्हा हा चित्रसंग्रह पाहण्याचे ठरवूनच गेलो. ज्यांच्याजवळ हा चित्रसंग्रह सुरक्षित आहे त्या श्री. पु. ज. बुवा यांना भेटलो आणि त्यांनी मोठचा प्रेमाने आणि उत्साहाने तो दाखविला. इतकेच नव्हे तर, श्री. बुवा यांनी माझ्या विनंतीवरून महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाच्या वतीने हा चित्रसंग्रह प्रकाशित करण्यास परवानगी पण दिली. परंतु मंडळाच्या वतीने हा चित्रसंग्रह प्रकाशित करण्यासाठी आवश्यक ती कारवाही करून तो लोकांपुढे आणण्याकरिता आणखी पाच वर्षांचा काळ लागला.

माझ्या अध्यक्षपदाच्या कालावधीतील मंडळाची उल्लेखनीय कामगिरी म्हणून या प्रकाशनाकडे बोट दाखविता येईल असे मला वाटते. या चित्रसंग्रहाच्या प्रकाशनात मला सहभागी होता आले याचा मला अभिमान वाटणे स्वाभाविक आहे. या चित्रसंग्रहाचे सामान्य माणूस, चित्रकार व समीक्षक असे सारेच स्वागत करतील यात मला शंका नाही.

श्री. पु. ज. बुवा यांनी चित्रसंग्रहाचे प्रकाशन मंडळाच्या वतीने करण्यास परवानगी दिल्यावद्दल त्यांचा आणि या संग्रहातील चित्रांना शीर्षके, चित्रसंग्रहासाठी प्रस्तावना इत्यादी लिहून दिल्यावद्दल श्री. ज्ञानेश्वर नाडकर्णी यांचा मी आभारी आहे. श्री. घ. द. घोंड, संचालक, शासन मुद्रण व लेखन सामग्री संचालनालय यांनी या संग्रहाच्या छपाईसंबंधात वैयक्तिक लक्ष दिले नसते तर हा संग्रह कलात्मक व सुंदर झाला नसता. त्यांचे व त्यांच्या सहकाऱ्यांचे मंडळावर झालेले ऋण कबूल करणे औचित्यास धरून होईल. या संग्रहाचे मुद्रण विनाविलंब करावे असा महत्वाचा सल्ला दिल्यावद्दल श्री. ग. ना. जाधव यांचे व या चित्रांच्या ट्रान्स्परन्सीज तयार करून दिल्यावद्दल मी श्री. नीतिन गुप्ते

यांचेही आभार मानणे आवश्यक आहे. मंडळाचे सदस्य, सचिव व कर्मचारी यांच्या सहकार्याशिवाय हा अमोल चिन्हसंग्रह प्रकाशित होऊ शकला नसता हे बोलून न दाखविताही कोणासही कळण्यासारखे आहे.

थोर चिन्हकार कै. श्री. अलमेलकर यांच्यासारख्यांना स्फूर्तीदायक ठरणारा हा खजिना माझ्या कारकिर्दीत लोकांपुढे येत आहे याचा मला अभिमान वाटतो.

४२, यशोधन
मुंबई ४०० ०२०
महाराष्ट्र दिन
१ मे १९८८

सुरेन्द्र बारलिंगे
अध्यक्ष,
महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.

FOREWORD

In 1951 while I was in Solapur for some work I had an occasion to meet Late Prof. D. R. Bendre, a great Kannad poet. He suggested that I should visit Shri Shubharai Math and see the rare paintings of Shri Shubharai. On his advice I visited the Math but unfortunately could not then see the collection of these paintings.

Later, in 1983 when I visited Solapur I made it a point to have a look at these paintings and fortunately through the help of Shri P. G. Buwa who owned this valuable collection, I succeeded in my mission. Further on my request Shri Buwa allowed Maharashtra State Board for Literature and Culture to publish an album of some of these paintings. But it took nearly 5 years to complete the necessary formalities before the album of the paintings could be made available to the people.

I regard the present publication as an achievement of the Board and I have no doubt that these paintings will be liked and valued both by the people and the artists and the art critics.

I deem it a personal privilage in being actively associated with this publication. I am very grateful to Shri P. J. Buwa for allowing us to publish this wonderful art collection and to Shri Dnyaneshwar Nadkarni for having edited this album. I am also grateful to Shri G. D. Dhond, Director, Government Printing and Stationery for printing it artistically. But for his interest this volume would not have been as beautiful as it is today. My thanks would be incomplete if I do not mention his staff also. I am equally grateful to Shri G. N. Jadhav for giving us a positive advice that these paintings should be published without any further delay and to Shri Nitin Gupte for helping us technically and making the necessary transparencies. Last but not the

least I must mention the names of members and the Secretary and the staff of the Board for co-operating with me in making this project a success.

I am proud that during my tenure I am able to give to the public this valuable treasure which has inspired great artists like late Shri Almelkar.

42, Yashodhan
Bombay 400 020
Maharashtra Day
1st May 1988

S. S. BARLINGAY
Chairman
State Board for Literature
and Culture.

श्री संत शुभराय महाराज आणि त्यांचा चित्रसंग्रह

सोलापूरचे सुप्रसिद्ध श्री संत शुभराय महाराज यांच्या चित्रांचा हा अजोड संग्रह आहे. यापूर्वी देशाच्या कोनाकोपन्यात या चित्रांचे प्रदर्शन भरलेले आहे आणि पंडित नेहरूंपासून तो सामान्यजनांपर्यंत सर्वांना त्यांच्या दर्शनाने स्थिरित करून टाकलेले आहे.

शुभराय म्हणजे एक लोकविलक्षण व्यक्तिमत्व होते. त्यांचे मूळ नाव सुब्बा राव. त्यांचे मूळ घराणे आंध्रातले, परंतु त्यांचा जन्म इ.स. १७५० साली कर्नाटकातील मलूर या गावी झाला. तरुण वयातच ते इतके व्युत्पन्न आणि बहुगुणी होते की, त्यामुळे प्रभावित होऊन टिप्पू सुलतानाने त्यांना पंतप्रधानांच्या खालची जागा दिली.

मात्र काही काळाने सुब्बा रावांच्या लक्षात आले की, टिप्पूच्या पदरची ही नोकरी म्हणजे सोन्याचा पिंजरा आहे. त्यांनी धीटपणे ती सोडली आणि अध्यात्माचा ध्यास घेऊन ते थेट श्रीरंगपट्टमहून महाराष्ट्रात सोलापूरला आले. तेथे शुभराय हे नाव धारण करून त्यांनी एक मठ स्थापन केला. तो मठ अजूनही अस्तित्वात आहे. या मठातूनच शुभरायांनी आपला आध्यात्मिक संदेश चोहीकडे पोचविला, आणि येथेच इ.स. १८२० साली त्यांनी महासमाधी घेतली.

श्री शुभराय महाराज हे नुसतेच अध्यात्ममार्गी संत नव्हते. ते कवी आणि चित्रकारही होते. त्यांनी रचलेली पदे आजही कीर्तन-प्रवचनात वापरली जातात. याखेरीज श्री शुभरायांनी दलितांच्या उद्वाराचे कामही मोठ्या जोमाने अंगावर घेतले होते, आणि ते करताना गावातल्या कर्मठ लोकांच्या रोषाला त्यांना तोंड द्यावे लागले.

सोलापूरच्या त्यांच्या मठात संगीताचे व नृत्याचे सुद्धा कार्यक्रम होत. एका सुप्रसिद्ध गायिकेने त्यांच्या मठाची बाहेरची भित्त बांधन दिली. महाराज स्वतः सुद्धा संगीतात व नृत्यकलेत निष्णात होते. अर्थात् या सर्व कला त्यांनी परमेश्वरचरणी वाहिल्या होत्या.

तेलगू ही श्री शुभरायांची मातृभाषा. परंतु संस्कृत, तामिळ, कानडी, उर्दू आणि मराठी या भाषातही ते पारंगत होते. त्यांची अभंगवजा पदे गेली दीडशे वर्षे गोवा, कर्नाटक, आंध्र प्रदेश आणि तामिळनाडू या भागांतसुद्धा प्रचलित आहेत. बाबा जाईल नावाच्या भक्ताने त्यांच्या पदांना चाली दिल्या. हे गृहस्थ सोलापूर किल्ल्याचे त्या काळी खजिनदार होते.

श्री शुभराय महाराजांच्या चित्रांचा शोध प्रथम त्यांच्याच घराण्यातील संशोधक श्री. पु. ज. बुवा यांनी लावला. महाराजांच्या चित्रसंपदेची प्रदर्शने मुंबई, दिल्ली, इ. शहरांत भरविली ती या बुवांनी. प्रस्तूत चित्रसंग्रहाच्या प्रकाशनातही त्यांचा वाटा मोठा आहे.

शुभरायांच्या या चित्रांचे तीन भाग पडतात. पहिली दशावताराची चित्रे, नंतर कृष्ण-चरित्रावर आधारलेली चित्रे आणि अखेरीस रामायणातील काही प्रसंगांवरील चित्रे. यात सर्वात मध्यवर्ती आहेत ती अर्थात् कृष्णाच्या बाळलीला आणि त्याचे गोकुळातील जीवन रसिकांपुढे ठेवणारी चित्रे. शुभरायांच्या कुंचल्यातून कृष्ण, यशोदा किंवा राधा ज्या प्रकारे चित्रात उतरतात त्यात केवळ सौष्ठवयुक्त आरेखनच नव्हे तर कृष्णाबद्लची अपार भक्तीसुद्धा व्यक्त झालेली दिसते. या मधुराभक्तीने ही चित्रे ओथंबलेली आहेत, त्यामुळे त्यातील शृंगार अथवा कृष्ण आणि गोपी यांच्या क्रीडासुद्धा निर्वाज अशा भक्तीभावनेत न्हाऊन निघालेल्या आहेत.

श्री शुभरायांच्या चित्रणशैलीचे मूळ आपल्याला त्यांच्या काळातल्या भोवतालच्या प्रदेशातल्या शैलींमध्ये सापडत नाही. माझ्या मते त्यांच्या शैलीचे नाते पारंपरिक जानपदकलेशी किंवा देवळात व राजवाड्यात दिसणाऱ्या चित्रांच्या शैलीशी आहे. पूर्वापार काळापासून आपल्याकडे जे धार्मिक किंवा भक्तिपर ग्रंथ एका विशिष्ट प्रकारच्या चित्रांनिशी अलंकृत करण्यात येत असत त्यांच्यापासूनही कदाचित श्री शुभरायांनी स्फूर्ती घेतली असली पाहिजे.

सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे श्री शुभरायांचे चरित्र आणि कार्य या दोहोंत आपल्याला राष्ट्रीय एकात्मतेची प्रेरणा दिसते. त्यांचा जन्म आणि त्यांच्या आयुष्याचा

महत्वाचा काळ हा भिन्नभाषी परंतु जवळजवळच्या सलग मुलखात गेला. ते स्वतः बहुभाषिक होते आणि दक्षिणेकडच्या बन्याच संस्कृती त्यांनी आपल्या आचार-विचारात सामावून घेतल्या होत्या. तंजावरच्या भोसले कुळाच्या राजांमध्येही आपल्याला हाच राष्ट्रीय एकात्मतेचा स्त्रोत दिसतो. फार काय, आपल्या नाटककार अणासाहेब किलोस्करांनासुद्धा महाराष्ट्राप्रमाणेच कर्नाटकाचेही ऋण होते.

आणि म्हणूनच आज श्री संत शुभराय महाराजांचा विचार करताना राष्ट्रीय एकात्मतेच्या कल्पनेचे एक मोठे प्रेरक म्हणून आपण त्यांची दखल घेतली पाहिजे. या ग्रंथातील त्यांच्या अजोड चित्रांचा आनंद लुटताना त्यांच्या जीवनकार्याची ही जास्त विशाल पाश्वर्भूमी आपण विसरता कामा नये.

ज्ञानेश्वर नाडकर्णी

SHUBHARAY : MAN AND SAINT

THIS is a collection of select paintings—the first of its type—by Shri Shubharay Maharaj of Solapur. These rare paintings are housed in the Shubharay *Math* of Solapur. But they have also travelled the width and breadth of the country winning encomiums from big and small, from Prime Minister Nehru to the proverbial man-in-the-street.

Who is Shubharay Maharaj, the author of these breathtakingly beautiful works ? He spans the years that join the 18th and 19th centuries and emerges as a phenomenal figure in the history of the western region. Of Andhra stock, he was born Subba Rao in 1750 at Malur in Karnataka. At a very young age he was so impressively gifted and knowledgeable that he drew the attention of Tipu Sultan and was made Deputy Prime Minister while still under 30.

But, in due course, Subba Rao realised that he could not please the Sultan and develop his own self at the same time. He resigned his post, left Srirangapatnam and came down to live in Solapur in South Maharashtra. At this time he also embraced a spiritual course of life and changed his name to Shubharay Maharaj. In 1780 he established a *math*, which exists to this day. It is from this abode that he carried on his spiritual work till, in 1820, he attained his *mahasamadhi*.

Shubharay Maharaj was not just a mystic and an influential religious thinker. Apart from being a fine painter he was also a poet, and we still have many specimens of his philosophical or religious compositions.

Just as the European Renaissance of the 16th–17th centuries produced that scholarly specimen called the humanist, Shubharay

Maharaj was a true humanist, a man steeped in the arts and the sciences, in philosophy and religion. But he was not a mere preacher. He took keen interest in the problems of the downtrodden and boldly championed the cause of the untouchables who were traditionally ostracised by Hindu fanatics.

It is on record that great musicians and dancers visited his *math* in Solapur to perform there. The outer wall of the *math* was built by a noted singer and devotee of Shubharay Maharaj as a token of her great regard for him.

Telugu was Shubharay's mother-tongue. But he was also a master of Sanskrit, Tamil, Kannada, Urdu and Marathi. Apart from Maharashtra, his religious compositions have been popular for the past 150 years in Goa, Karnataka, Andhra Pradesh and Tamil Nadu. They are being used there for religious discourses.

Shubharay Maharaj was himself a musician and an expert dancer. Among those who have provided classical tunes to his compositions is a man named Baba Jaail, who was treasurer in the Solapur Fort during Shubharay's time.

The paintings of Shubharay Maharaj had lain in family trunks for many decades till they were discovered by P. J. Buwa, a fifth-generation descendant of the saint. Buwa not only manages the affairs of the *math* but has also been responsible for organising the travelling exhibition of Shubharay's paintings. As such, his share in the making of the present book is also immense.

The paintings in the book comprise three sections : the Dasahavatar ; the life and loves of Krishna and a few episodes from the Ramayana. The *Krishnaleela* must be considered the central portion of the book. What Shubharay projects most prominently is the divine love of

Krishna and Radha. This also includes the boy Krishna's special relationship with the *gopis*. In the poetry of medieval times this forms the cult of *Madhurabhakti*; but Shubharay, who was also a poet, does not adhere blindly to any cult or any philosophy.

I think one must look upon Shubharay as a lover of beauty. This includes, of course, spiritual beauty. This becomes apparent not only in the classic style of his paintings but also in the central theme of his work. It is not easy to relate Shubharay's style to any contemporary school of painting, either in Maharashtra, in Karnataka, Andhra or generally in the Deccan. His manner of portraying the cowherds and the *gopis*, Krishna, Radha and Yashoda reminds us, rather, of folk art as it has flown in a continuous stream in our country. This popular art was to be seen as much on the walls of rural houses as within temples and palaces. It has a close relationship with illuminated manuscripts from different religions. It is, thus, apt that these immortal paintings should be issued in book form.

The manner in which Shubharay draws the human beings in these paintings is full of a childlike charm. The gods, too are human here. Krishna's childhood is obviously a subject after the saint's heart. The various 'props' in the Krishna story, for example, the mortar to which the child god is tied, are drawn with a peculiar blend of stylisation and realism. Shubharay lavishes great care on drawing trees and foliage. His animals, especially the cows around Krishna, are bathed in affection. All these paintings suggest that, within the painter's art, a great spring of *bhakti* is at work.

And this *bhakti* was the keynote of his career. His defection from Tipu Sultan reminds us of the stand taken by Becket *vis-a-vis* King Henry II in Jean Anouilh's play, *Becket*. When Becket becomes Archbishop of Canterbury, he tells Henry that at one time he owed all loyalty to the

king; but now he owes it only to god ! Similarly, the Deputy Prime Minister of Tipu embraced god and boldly spurned service of the Sultan.

Shubharay's life and work also emphasise the role played by national integration in those distant times. Shubharay's background and upbringing tied him to Andhra, Karnataka and Maharashtra in equal measure. His awareness of inter-regional integration is reflected in all his life's work. In the 18th and 19th century, the kings of Thanjavur similarly laid down a lesson in inter-lingual and inter-cultural integration. Speaking of Maharashtra, even the pioneering dramatist Annasaheb Kirloskar, born in Karnataka, composed for the theatre in Kannada before writing his Marathi musical classics. This tradition of regional exchanges transcends to this day the political barriers in our country.

This is, indeed, a great heritage for us. Shubharay is a constant reminder of this fact. It is this feature of his life and work that relates him to the goals and problems of our own times. He pleases us with his paintings; he touches our heart with the ethereal beauty of his work; and he sets us an example in linguistic and regional fraternity which we can never underestimate.

DNYANESHWAR NADKARNI

दशावतार

Dashavatar

शेषशायी भगवान् श्री विष्णु

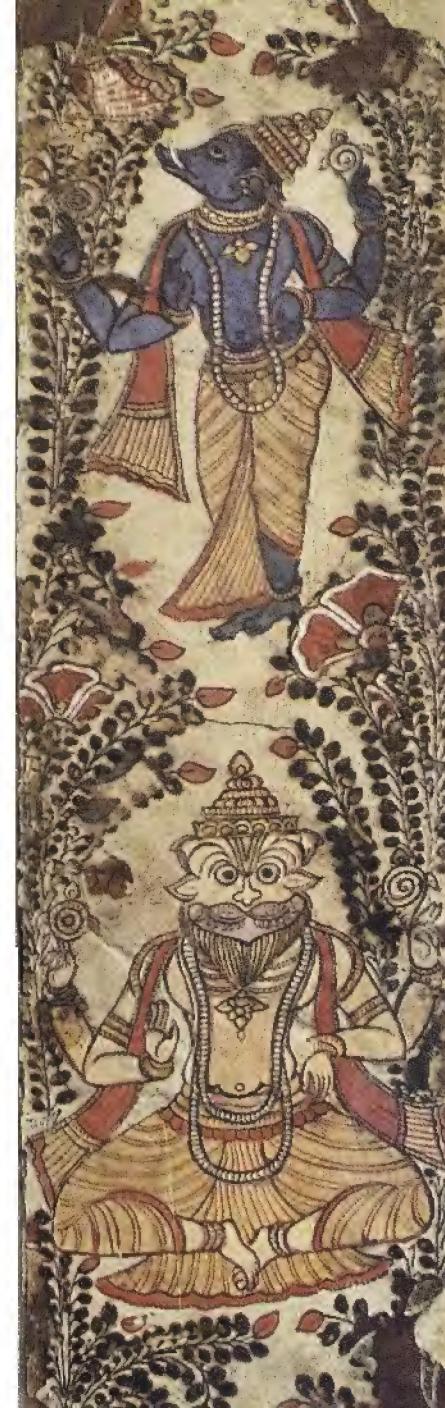
**Lord Vishnu reclining on
the mythical python Shesha
(who, in Hindu cosmology, holds aloft the world on his head)**

मत्स्यावतार (वरचे चित्र)
आणि कूर्मावतार

Matsyavatara (Top)
and Koormavatara :
Vishnu's incarnation
of a fish and a tortoise

वराह अवतार (वरचे चित्र)
आणि नारसिंह अवतार

Varahavatara (Top)
and Nrisinhavatara :
the boar and the man-lion
incarnations of Vishnu

वामन अवतार

Vamanavatara : Vishnu's incarnation of the diminutive Vaman

परशुरामावतार

Parashuramavtar : Vishnu's incarnation of
the axe-wielding Parashuram

रामावतार

Ramavtar : Vishnu's
incarnation of Rama

कृष्णावतार

Krishnavatar : Vishnu's
incarnation of Krishna

बुद्धावतार

The Buddha incarnation

कलंकी अवतार (वरचे चित्र)

आणि बुद्धावतार

Kalanki-avatar (Top)
and Buddhavatara :
Vishnu's incarnation
of the world destroying
Kalanki and of Buddha

କୃଷ୍ଣଲୀଳା

Krishna-lila

श्रीकृष्ण आणि बलराम यांना
खेळविणारी यशोदामाता

Yashoda playing with
Krishna and
his brother Balaram

यशोदामाता लोणी वाटते आहे,
आणि लोण्याचे भांडे
हातात धरून कधी नाही तो कृष्ण
तिला मदत करीत आहे !

Yashoda is distributing
butter while Krishna
holds the pot for her

आपल्या मावशीच्या रूपाने आलेल्या पूतनेचा बालकृष्ण वध
करीत आहे

**Krishna killing the demoness Pootana who
had approached him in the guise of his
maternal aunt**

यशोदेला ताक घुसळण्यास
मदत करावयाचा
कृष्ण आव आणतो

Krishna pretends
to help Yashoda churn
the buttermilk

बालकृष्णाला मांडीवर घेतलेली यशोदा आणि पाठी
गोकुळातल्या गोपी

Yashoda carries Krishna on her lap as the
Gopis (milkmaids) go by

कृष्णाच्या खोडचांबद्दल शिक्षा
म्हणून यशोदा त्याला दोराने
बांधून टाकू पाहते. परंतु दोर
सतत कमी पडतो ! तेव्हा गोपी
बापडचा तिळा दोर पुरवीत आहेत

As usual, Yashoda
tries to punish Krishna
for his pranks by tying him up.
But the rope is continuously short
of measure ! The Gopis help her
with extra rope—to no avail

यशोदेने उखळाला बांधून ठेवलेला
श्रीकृष्ण रांगत रांगत दोन झाडांमधून जातो,
आणि ती उन्मळून पडताक्षणीच
शापमुक्त झालेले दोन कुबेरपुत्र त्यांतून प्रकट होतात

Krishna, tied by Yashoda
to a mortar, breaks through
two trees and releases the
two sons of Kubera who had
once been transformed into those trees

कृष्ण गोकुलीच्या आपल्या सर्वगड्यांसह यमुनेच्या काठावर
चैङ्ग खेळत आहे

Krishna playing ball with his mates on the
bank of the Yamuna

गोकुळातील कृष्णाचे सवंगडी

Childhood cowherd mates of Krishna

कृष्णाचा एक बाळसवंगडी यमुनेच्या काठावर गाई-वासरे
चरायला नेत आहे

A mate of the boy Krishna takes cows to the
Yamuna bank for grazing

कृष्णाच्या मुरलीने मोहित ज्ञालेल्या गोकुळीच्या गाई

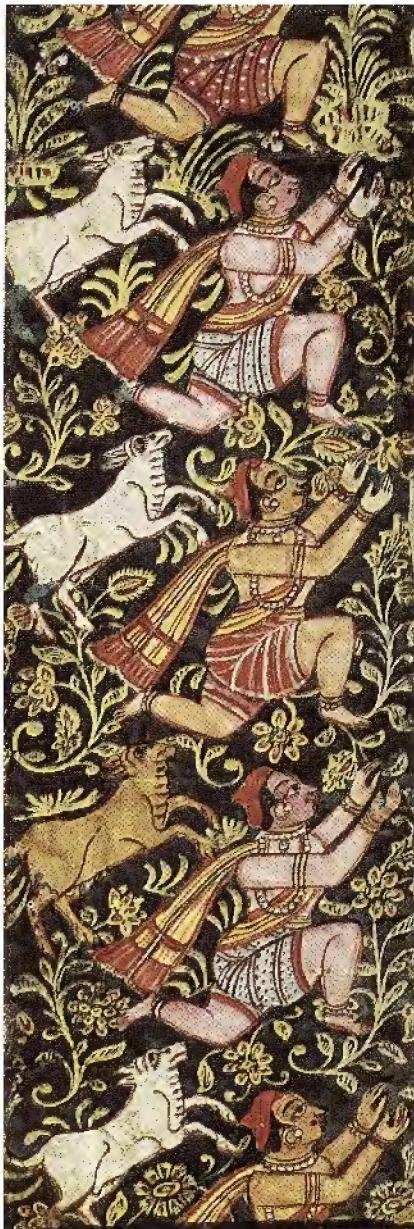
Cows hypnotised by the sound of Krishna's flute

यमुरेच्या डोहात कृष्ण जेव्हा कालिया नागाचे हरण करतो
तेव्हा त्याच्या स्त्रिया त्याला जीवदान दे म्हणून कृष्णाची
करुणा भाकतात तो प्रसंग

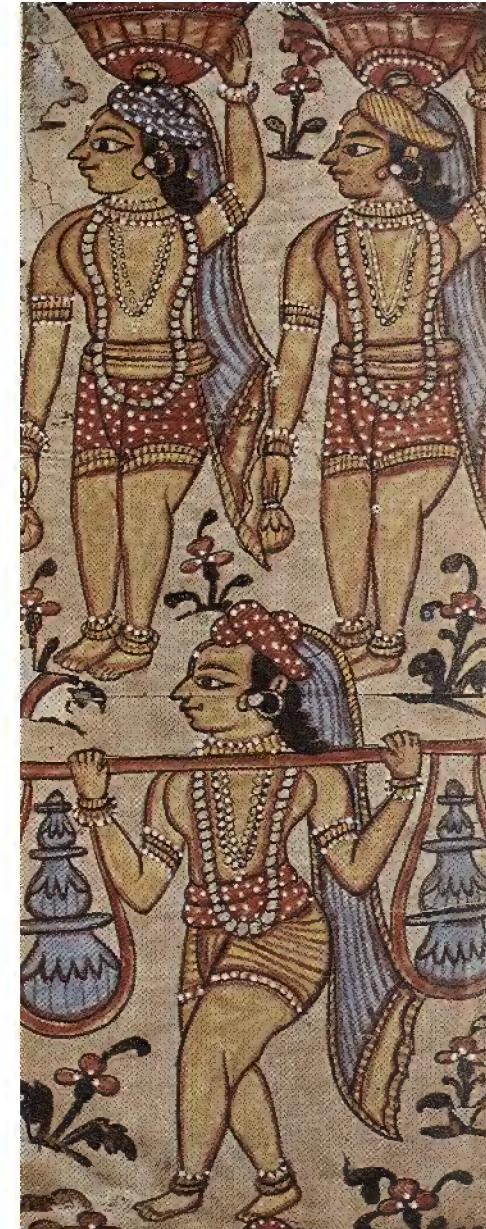
**Wives of Kaliya, the demon-serpent, praying
to Krishna to spare their husband's life**

कृष्णाचे सर्वगडी आणि गाई

Childhood mates of
Krishna with cows

मथुरेच्या बाजारात दहीदूध
विकण्यासाठी चाललेले
गोकुळीचे गोप

Cowherds
going to Mathura
to sell their milk,
butter and curds

कालियामर्दनाच्या
एका चित्राचा तपशील

Detail of
'Kaliya-mardan'

कालियाच्या ब्रायका कृष्णाची विनवणी करीत आहेत

Kaliya's wives pray to Krishna

गोपींची मालिका दर्शविणारे एक चित्र

A frieze depicting Gopis

मथुरेला कंसाकडे कृष्णाला घेऊन चाललेल्या अकुराचा रथ
त्याच्या मार्गात आडव्या पडून अडविणाऱ्या गोषी

As Akrura takes Krishna in his chariot to meet
King Kansa at Mathura, the Gopis try to block
his way

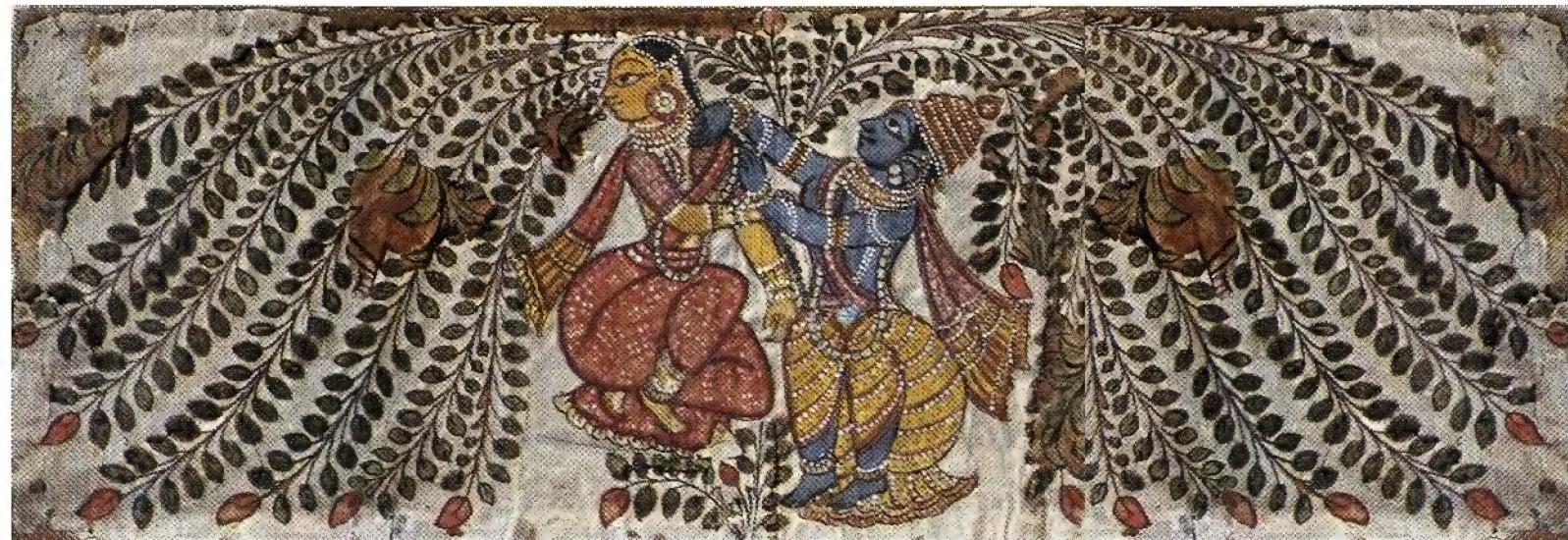
राधा कृष्णासाठी गात आहे

Ethereal music : Radha singing for Krishna

“मशि बोलु नको, कान्हा रे ”

“ Don't you say a word ! ”
Radha seems to say in mock anger

“ या तस्तद्वी हृषले भान
अन् उमलले गीत दिव्य प्रीतीचे ”

Under the tree that unites

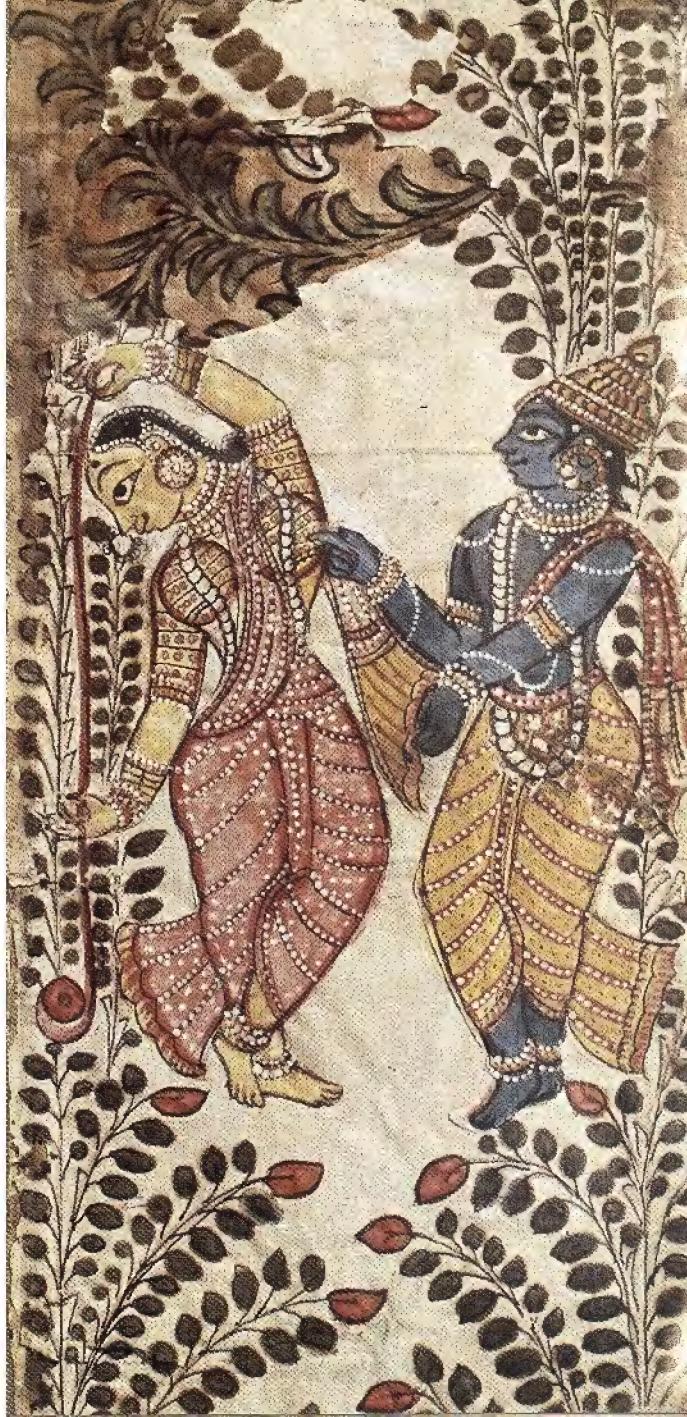

कृष्ण-राधामीलन

Krishna and Radha
in an ageless embrace

“राग नको, अनुराग धरी” !

Krishna making
amends to Radha

कृष्णरंगी रंगलेली राधा

Krishna and Radha : a celestial pair

कृष्णसख्यासह यमुनातोरी नाचती गोकुळच्या नारी

**Krishna dancing with the Gopis on the sands
of the Yamuna**

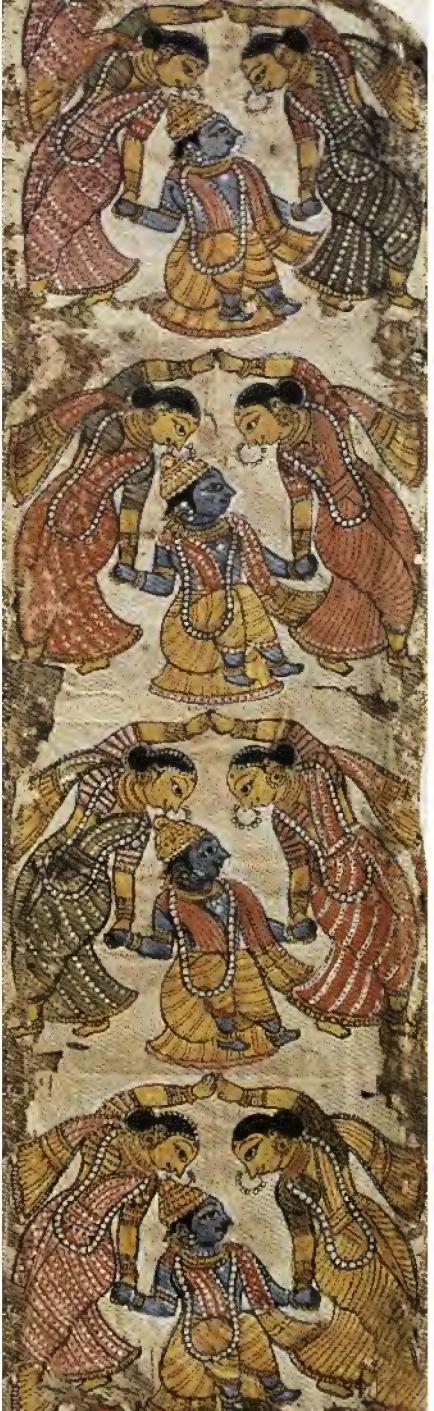
मंत्रमुखा राधा

Radha spellbound, perhaps,
with thoughts of Krishna

रासलीलेच्या वेळेचे एक सामूहिक नृत्य

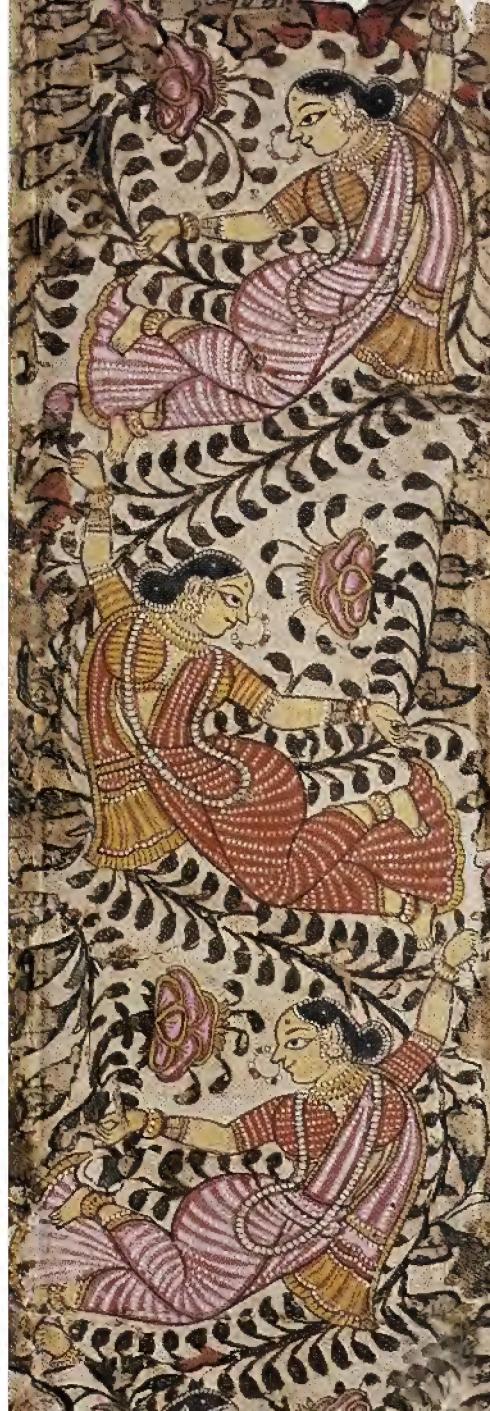
Krishna leading the Gopis in a collective
dance during the Raas-lila

रासलीलेचे एक लोभस दर्शन

Another aspect
of the Raas-lila

गोपीरासविलास

Rejoicing Gopis

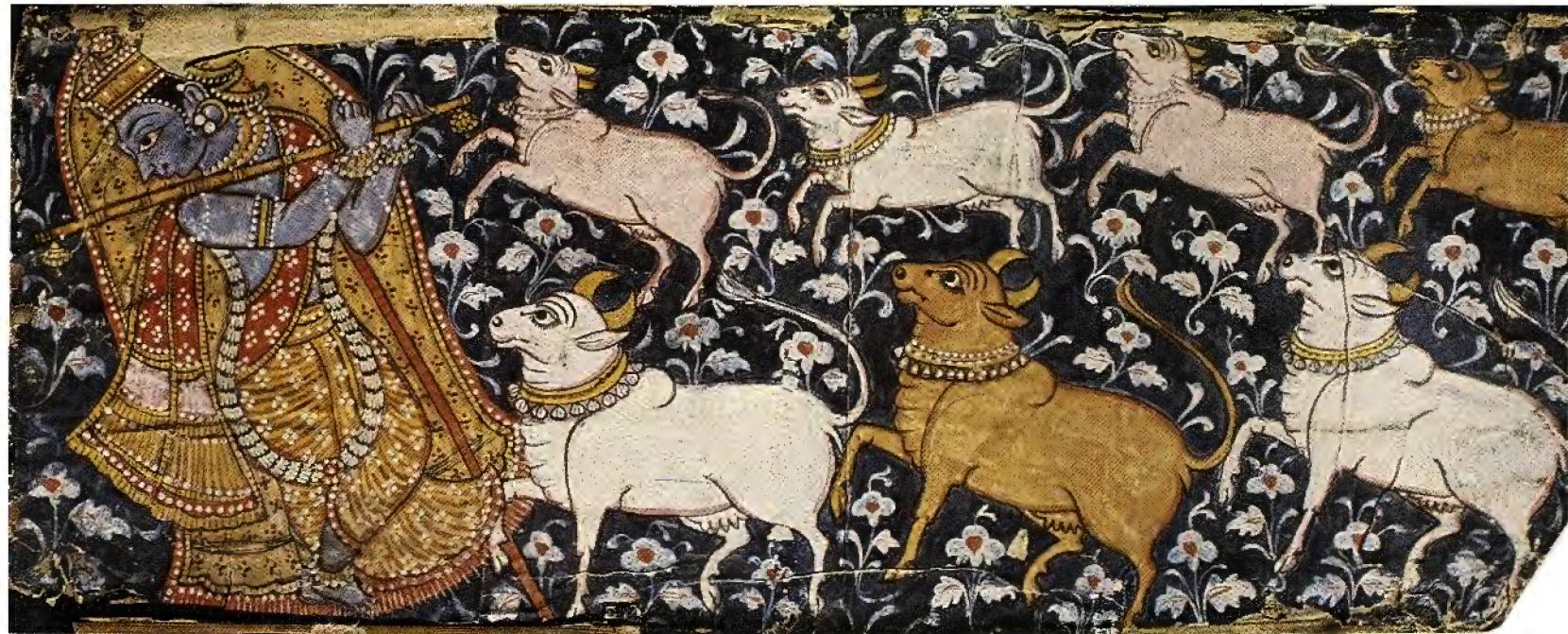
रासलीलेचे आणखी एक दृश्य

Raas-lila : the dance of Krishna and the Gopis

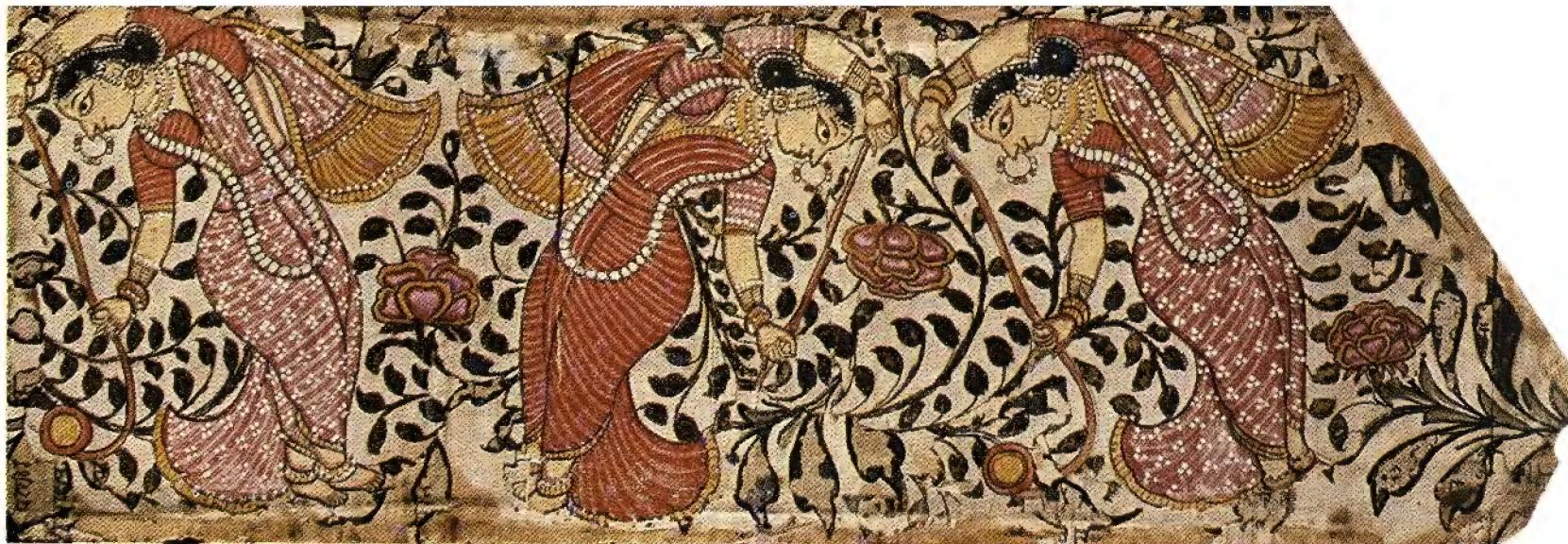
कृष्णाच्या मुरलीचे सूर एकतानतेने ऐकणाऱ्या
गोकुळीच्या गाई

Even the cows listen raptly
as Krishna plays the flute

गोपी-नृत्य

Dancing Gopis

गोपीसमवेत कृष्ण
नाचत असे ती रासलीला

The Raas-lila of Krishna
and the Gopis

कृष्णाची आर्जवे
झिंडकारणारी राधा

Radha spurning
Krishna's urgings

कृष्णाला कानपिंचक्या
देणारी राधा

Radha punishing
Krishna
by pinching his ear

कृष्णाच्या सेवेत रत
झालेली राधा

Radha back in the
service of Krishna

ववचित राधेच्या विनविष्यांनासुद्धा कृष्ण बधत नसे

Radha trying hard to persuade
an obstinate Krishna

पंख्याच्या वान्याने कृष्णाला शांत करणारी राधा

Radha fanning Krishna

रुसलेल्या राधेची समजूत घालणारा कृष्ण

Krishna trying to pacify Radha

चांदण्यात न्हालेली राधा-कृष्ण

Romancing in moonlight

प्रेमाच्या आणाभाका करण्यात गुंतलेले
राधा-कृष्ण

Assurances of love from Radha
to Krishna

कृष्णाला भरवीत असलेली राधा

Radha feeding Krishna

राधा आणि कृष्ण याचे एक लटके भांडण,
गोडीगुलाबीने मिटणारे

An altercation between Radha and Krishna,
inevitably bordering on a gesture of love

राधा-कृष्णामधील
राग-अनुराग लीला

Romantic alteration
between Radha and Krishna

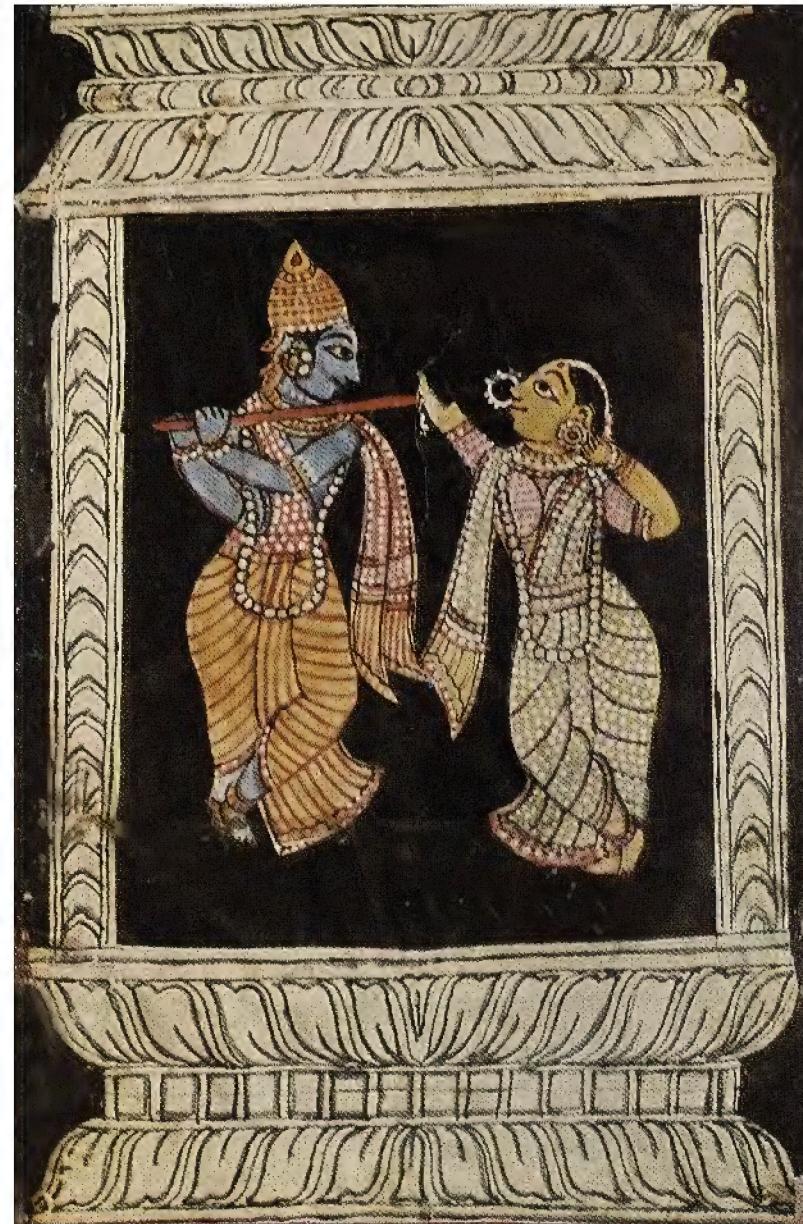
राग आणि अनुराग : राधा आणि कृष्ण यांच्या मुग्ध
प्रणयाच्या काही छटा

**A momentary misunderstanding
between Radha and Krishna
which will soon dissolve into love**

कृष्णाच्या मुरलीने भारलेली राधा

Radha enchanted by Krishna's flute

गोपींचे टिप्री नृत्य

The tippri dance of Gopis

कृष्णाला शोधीत चाललेल्या गोपी

Gopis wandering
in search of Krishna

The divine dance of
Radha and Krishna

राधा-कृष्ण नृत्य

पंचारती ओवाळून पूजा करणाऱ्या गोपी

Gopis performing puja and arati

कृष्णाच्या मुरलीचे सूर ऐकून विमनस्क झालेल्या गोपी

Gopis hypnotised by the sound of
Krishna's flute

कृष्णाचो आतुरतेने वाट पाहणाऱ्या गोपी

Gopis eagerly waiting for Krishna

मथुरेच्या बाजाराला जाणाऱ्या गोपींना अडविणारा कृष्ण

Krishna blocking Gopis proceeding to the
Mathura market

मथुरेच्या बाजाराला जाणान्या गोपींना
कृष्ण व बलराम अडवितात

**Krishna and Balaram stop Gopis proceeding
to the Mathura market**

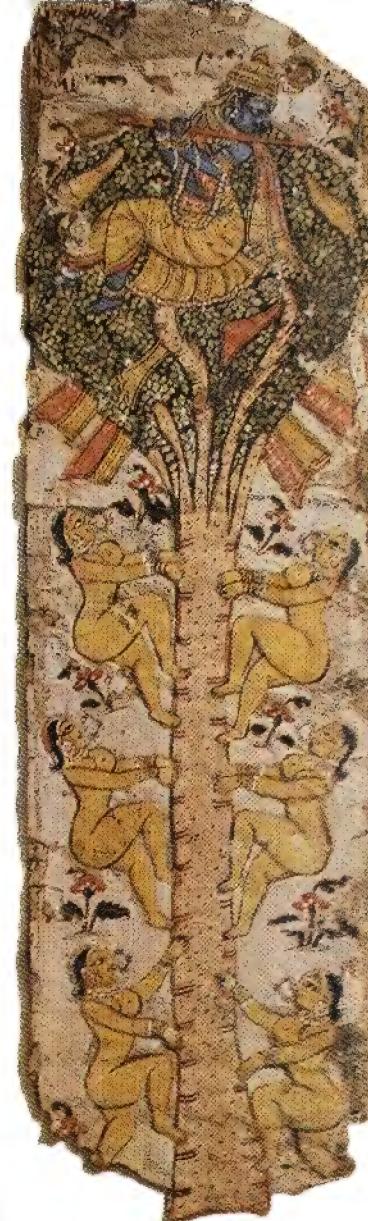

दहीदध घेऊन मथुरेच्या
बाजाराला निघालेल्या गोपी

Gopis going to Mathura
to sell their milk,
butter and curds

सर्व धर्मान् परित्यज्यः
यमुनेत स्नान करणा-या गोपींची वस्त्रे चोरून
कृष्ण कदंबाच्या वृक्षावर चढून बसला
त्या प्रसंगाचे प्रतीकात्मक दर्शन

If you want to achieve the highest,
you must leave everything :
a symbolic interpretation
of an incident from Krishna's life

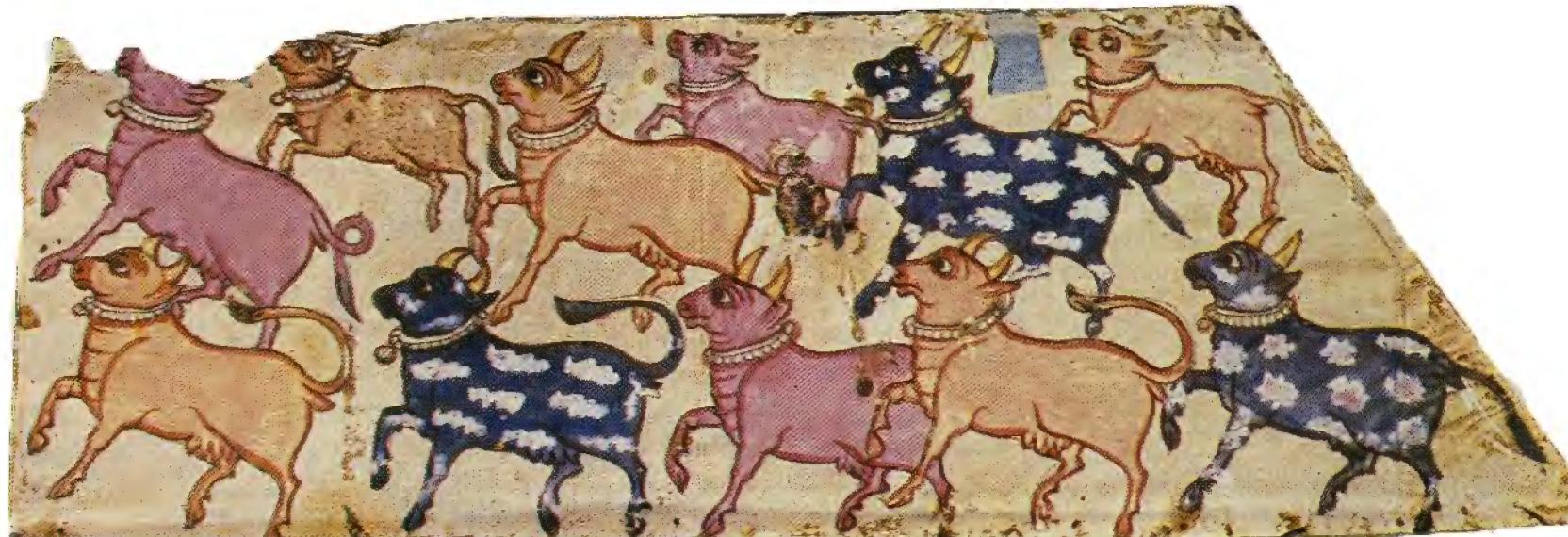
लटक्या रागाने कृष्णभोवती कडे करून राहिलेल्या गोपी

Krishna surrounded by Gopis pretending
to be annoyed with him

कृष्णाच्या मुरलीने सोहित झालेल्या गाई

Cows bewitched by Krishna's flute

यमुनेच्या
वाढवंटात
हुंदडणाऱ्या
गाई व गोप

Cows and
Cowherds
playing in
the yamuna
sands

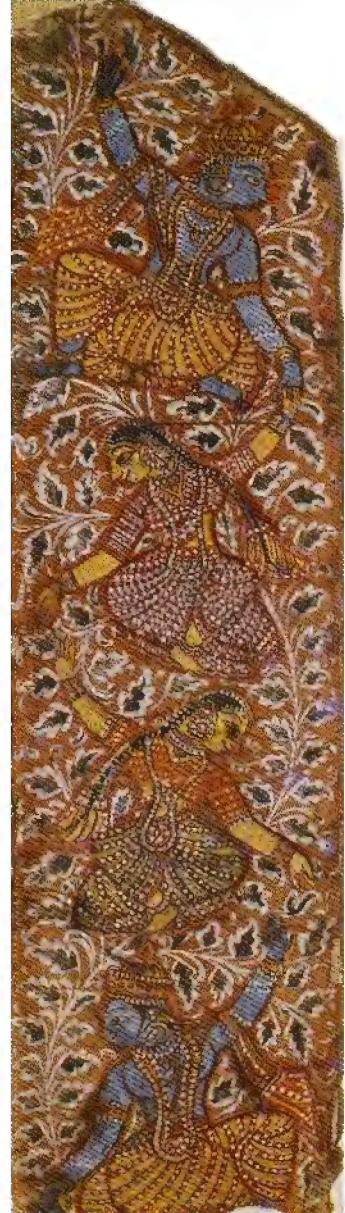
झुल्यावर
विहार करणारे
राधा-कृष्ण

Radha and
Krishna on
swings

राधा आणि कृष्ण
या आकृतीची
लघबद्ध रचना

Frieze showing
Radha
and Krishna

राग मावळला अन् लगेच राधा-कृष्णाची प्रीती फुलू लागली

Now, there is sunshine between the two

‘दर्पणी बघते मी गोपाला’

राधेचे केस कृष्ण विवरीत असताना तिळा त्याचे रूप
हातातील आरशात दिसते

Krishna combing Radha's hair as she sees his
image in the little mirror she holds

कृष्णाचे पाय चुरीत असलेली राधा

Radha at the lotus feet of Krishna

रामायणातील काही प्रसंग

Incidents from The Ramayana

ऋषीमुनींच्या साहाय्याला धावून गेलेले रामाचे योद्धे

Rama's warriors in aid of the sages

विजयी रामावर शुभाशीर्वदांचा वर्षाच करणारे ऋषीमुनी

A victorious Rama is blessed by the sages

नारद, हनुमान आणि गरुड

Narad, Hanuman and Garuda

गरुड आणि पुष्पक विमान

Garuda and the Pushpak Vimana

वानरसेना

An army of monkeys

गरुड आणि पुष्पक विमान

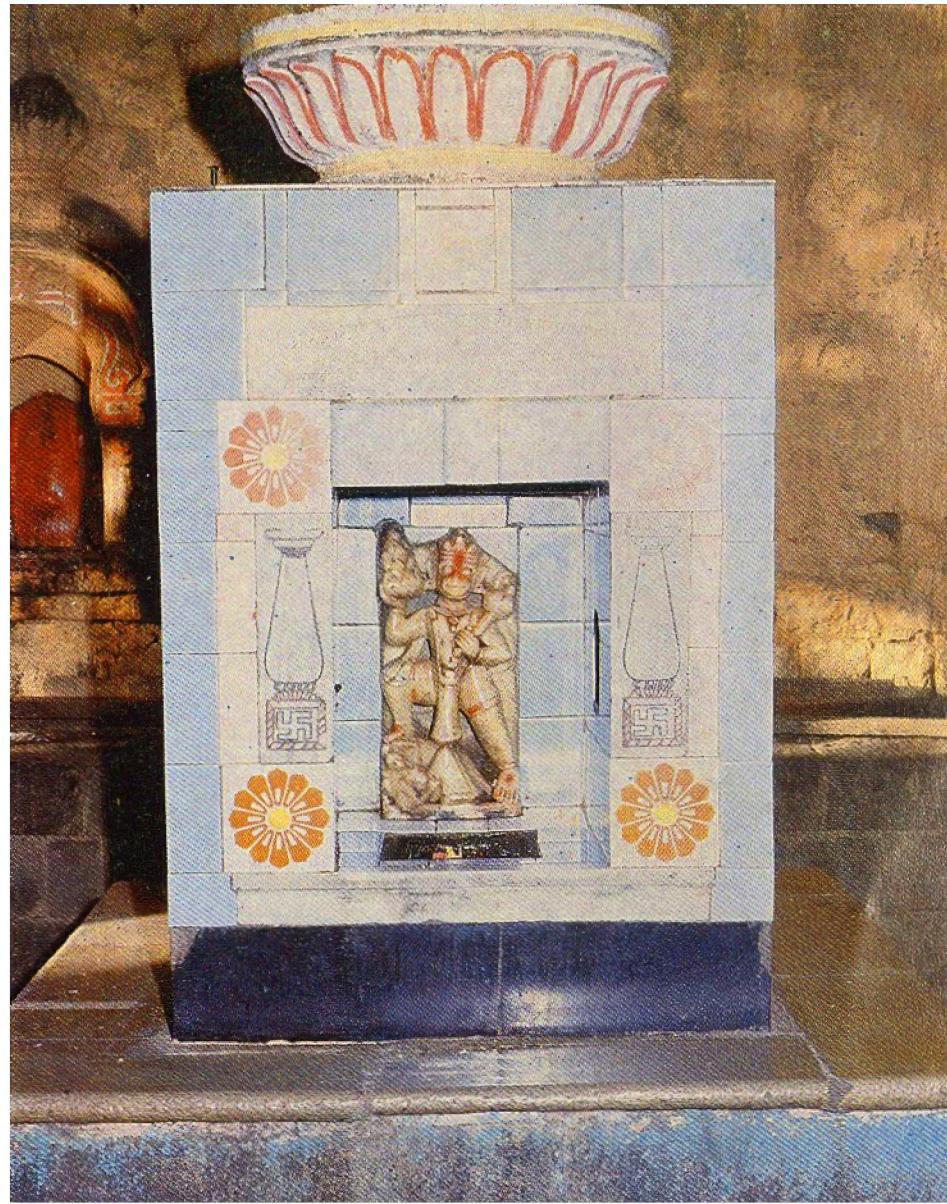
Garuda and the Pushpak Viman

वानरसेना

An army of monkeys

श्री शुभराय महाराज यांची समाधी

Samadhi of
Shri Shubharay Maharaj

श्री शुभराय महाराज
यांच्या हातची
भगवान् श्रीविष्णूची एक सुंदर प्रतिमा

The God Vishnu
as seen by
Shri Shubharay Maharaj

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई
Government Central Press, Bombay

